

Кіноповість
«Зачарована Десна»
Олександра Довженка

Щоб остаточно унеможливити повернення Довженка в Україну, влада відібрала у нього 1946 року київську квартиру, йому заборонили працювати на Київській кіностудії...

Кіноповість *«Зачарована Десна»* (1956) – шедевр автобіографічної прози, народилася з письменницьких спогадів, викликаних *«довгою розлукою з землею батьків»*, бажанням *«усвідомити свою природу на ранній досвітній зорі коло самих її первісних джерел»*, з туги за *рідним краєм»*.

Жанр: автобіографічне кінооповідання.

Тема: щира сповідь письменника про дитинство, сповнене радощів і смутку, як джерело його духовності й мистецького таланту.

Ідея: заклик любити, шанувати все те, що робить людину духовно багатою, щасливою, не забувати своїх коренів, щоб стати гідним сином своєї землі.

Композиція: твір можна поділити (умовно) на новели «Город», «Хата», «Смерть братів», «Смерть баби», «Повінь», «Сінокіс», «Коні», «До школи» та ліричні і публіцистичні відступи.

Почерк сценариста позначився на специфіці **сюжету**: замість цілісної сюжетної лінії – набір епізодів, картин, які зринають у пам'яті митця.

Спогад є основною формою змалювання життя, композиційним засобом для висловлення різноманітних вражень. До того ж, у повісті подеколи зникає межа між спогадом і дійсністю.

Проблематика:

- природа і людина;
- шляхи народу та людини до щастя;
- прекрасне й потворне в житті;
- покликання, сутність людини;
- роль праці в житті людини;
- добро і зло;
- життя і смерть.

Особливості твору

1. *Наявність двох ліричних героїв, сюжетна двоплановість* твору.

Перший план – основна сюжетна лінія кіноповісті – знайомить з малим білоголовим Сашком, передає його дитячі враження, сцени радісного захоплення навколишнім світом.

Другий план – ліричні відступи зрілого майстра, в яких філософськи осмислено процес художньої творчості, красу людської праці, взаємозв'язок природи та людини.

2. *Фрагментарність, швидка зміна «кадрів».*

3. *Народний гумор.*

4. *Вживання різноманітних художніх засобів.*

Стиль – романтично забарвлений, лірично-поетичний, закорінений у національний епос і водночас *реалістичний* у зображенні побутових деталей. Основний *лейтмотив* повісті – це гімн людині праці, її духовному багатству і красі, безмежному терпінню. Через увесь твір проходить думка, що митець може сформуватися, тільки пізнавши історію, традиції, культуру рідного народу.

Прадід Тарас

дружина

Прабаба Марусина

(Любила проклинати все, що бачить)

Дід Семен

син

(любив сонце)

син

Петро Семенович

дружина

Одарка Єрмолаївна

(“Антична статуя, яку одягнули в лахміття”)

син

(Любить садити що-небудь в землю, чекати, поки воно проросте)

Сашко (у новелах)

Олександр (у відступах)

Кожен характер – глибоко народний і водночас індивідуалізований, у кожного є якась своя особлива риса, талант. *«Діди мої – це щось подібне до призми часу»*. Вони виступають живими символами епохи, уособленням народної мудрості, втіленням споконвічних національних традицій.

Відкриває цю галерею дід Семен, *«дуже схожий на Бога»*. Найбільше любив дід сонце і *«прожив під сонцем коло ста літ, ніколи не ховаючись у холодок»*.

Дід Семен був письменним, тож часто читав і захоплююче розповідав онукові казки. Дід любив гарну бесіду і добре слово, був *«добрим духом лугу і риби»*, *«розмовляв з усім живим, що росло і рухалось навколо»*. Він завжди з любов'ю і теплом відгукувався про людей.

Повість наскрізь пронизана мотивами гуманізму, любові до *«всього живого»*.

Баба Марусина – маленька й прудка, очі мала такі видющі й гострі, що сховатись од неї не могло ніщо у світі, *«їй можна було по три дні не давати їсти. Але без прокльонів вона не могла прожити й дня. Вони були її духовною їжею. Вони лились з її вуст потоком, як вірші з натхненного поета, з найменшого приводу. Це була творчість її палкої, темної душі».*

Петро Семенович

Найбільше місце в повісті відведено спогадам про батька—людину внутрішньо інтелігентну, чия духовна краса була виявом етичної культури всього трудового народу.

«Багато бачив я гарних людей, але такого, як батько, не бачив». Петро Семенович любив землю і був добрим хліборобом (*«Скільки він землі виорав, скільки хліба накосив! Як вправно робив, який був дужий і чистий»*).

Елемент краси завжди присутній при змалюванні чи то внутрішнього світу батька, його вчинків, чи портрета.

взірцем досконалості, носієм
одної моралі.

еному продовжувати славний
ий рід, батькові довелося
ей, що померли від пошесті.

Г ірко плакав він над ними:

«Дітки мої, соловейки! То чого ж так рано відспівали?..»

З чим порівняти глибину батькового горя? Хіба з темною ніччю.

Одарка Єрмолаївна

Образ матері заступає собою всі інші. Вона постає невсипущою селянкою-трудівницею (*«Нічого в світі так не люблю, як саджати що-небудь у землю, щоб проіросло. Коли вилізає саме з землі всяка рослиночка, ото мені радість, – любила проказувати вона»*). Щастя світилося на обличчі матері тоді, коли тримала на руках немовля, невимовні горе й розпач – коли ховала синів. Подібно до народного епосу, скорбна матір, що проводить дітей у далеку дорогу, порівнюється із зозулею: *«Коло хати мати-зозуля кує мені розлуку. Довго-довго»*.

Змальовуючи колоритні характери представників нашого народу, Олександр Довженко загострює увагу на тому, що бездержавна українська нація втрачає розуміння самої себе і свого призначення у світі. Проблема самоідентифікації на сторінках «Зачарованої Десни» звучить голосом набату, який попереджає і насторожує:

«— Що там за люди пливуть?»

— Орловські. Руські люди, з Росії пливуть.

— А ми хто? Ми хіба не руські?

— Ні, ми не руські.

— *А які ж ми, тату?*

— *А хто там нас знає, – якимось журливо проказує мені батько. — Прості ми люди, синку... Хохли, ті, що хліб обробляють... Колись козаки, кажуть, були, а зараз тільки званіє зосталось».*

Вражає у повісті й світ, витворений буйною дитячою фантазією. Образи незвичних коней, чию розмову підслухав Сашко, і казковий образ яблукатого коня з різдвяної колядки. Творча уява дитини примушувала зірку скотитися з неба, рибу – скинутися в річці, лева – з’явитися на березі Десни.

Почуття гумору було родинною ознакою Довженків. *«Основна риса характеру нашої сім'ї – насміхатись над усім і в першу чергу один над одним і над самим собою»*, – згадував письменник. Тож у повісті «Зачарована Десна» багатьма барвами ожило образне, іскрометне слово автора.

Митець не ідеалізував патріархальне село, не був прихильником стародавніх способів землегосподарства, проте був переконаний, що жодна людина, яку б посаду не обіймала, ніколи не повинна забувати свого національного коріння, сімейних традицій, сили рідного слова.

Один із визначальних чинників формування *світогляду* митця – природа, відчуття її краси. Вона – одухотворена, все в ній живе, промовляє, виконує якусь функцію (*Пірат* був *пес-трудяга*: допомагав по господарству; *ворона* завідувала погодою; *коні й качки* розмовляли, як люди). *Рікою життя, символом рідної України* для Довженка є Десна. Прекрасна, повновода, з запашними луками, багатими сінокосами – вона становить вагому частку життя героїв повісті.

Зачаровує і сьогодні Довженкова думка про те, що велике щастя – бачити зорі навіть у буденних калюжах на життєвих шляхах. Вона споріднена з думкою німецького філософа Іммануїла Канта про найвищі постулати людини – моральний закон у собі й зоряне небо над головою.

О рідний краю!

Сонячна блакить!

Солодкий запах суму і озону!

Хіба тебе я можу не любити,

Мою колиску срібнодзвонну?!

О. Гончар

Українська література

Українська література